

Régi a harc a határidős üzlet körül

Ötven éve foglalkoztatja a szakköröket a határidős üzlet szabályozása, hogy a fedezetlen játékok kiküszöböljék

A földművelésügyi miniszter a költségvetési vita során bejelentette, hogy a gabonahatáridős üzletet szabályozó törvényjavaslattal fog a parlament elé lépni. Ezzel valószínűleg lezárul az a küzdelem, amely körülbelül ötven esztendeje tart a határidős üzlet körül, vagyis azóta, amióta a terménykereskedelemben nálunk ezt az üzletágat bevezette. Ebből az alkalomból nem lesz érdektelen röviden áttekinteni, hogyan történt nálunk a gabonahatáridős üzlet kialakulása.

Agrárország lévén, az csak természetes, hogy az összes kereskedelmi ágak közül nálunk a legrégebb és a legnagyobb multja van a terménykereskedelemben. Már 1847-ben állandó gyülekezetet tartottak a fővárosi gabonakereskedők egy kávéházban, ahol üzleteiket lebonyolították. Szóval 80 év előtt is megvolt már egy kávéház, mint ma az Ország-ház-kávéháznak, jelentősége a gabonai üzlet magánforgalomban. Amikor 1853-ban a helytartótanács jóváhagyásával megalakult a Lloyd-Társulat, céljával kitűzve „a kereskedelem és iparszorgalom emelését, élénkítését és terjesztését”, továbbá azt, hogy központot létesítsen a kereskedelmi forgalom számára, a terménykereskedők is átvonultak kávéházi találkozóhelyükről a Lloyd-Társulat helyiségébe. Rövidesen elkészült a Lloyd-Társulat által létesített „Gabonacsarnok” alapszabálya, amely szerint a Csarnoknak az a célja, „hogy a mindennemű szemesélet, u. m.: gabona, repace, magvak stb. üzleti forgalmába jobb és rendszerintebb alakzat hozassék be”. A Lloyd-Társulattól sarjadt ki a budapesti tőzsde, amelynek létesítésére az első ösztönzést az az 1860-ban kiadott császári patens szolgáltatta, amely elrendelte a monarchia nagyobb forgalmú helyein tőzsdék felállítását. A tőzsde alapítása körül különösen jelentős munkát végzett a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, amelynek nagyrésze volt abban, hogy 1864 január 18-án Krasznóczy József főpolgármester jelenlétében Kochmeister Frigyes elnöklésével megalakult a Budapesti Áru- és Értéktőzsde.

A HATÁRIDŐS ÜZLET ELSŐ NYOMAI

Alig kezdődött meg a budapesti árutőzsdén a rendszeres terményüzlet, máris jelentkeztek a határidős jellegű kötések is. Az 1865-ös tőzsdéi szokványokban már nyomát találjuk a határidős üzletnek. A szokványokhoz ugyanis egy függelék tartozik, amelynek címe: „szokásjogok pótléka áruszerzési (határidősre szóló) kötésekre nézve”. A pótlék szerint elrendezett megállapodás hiányában minden kötés foglaló nélkül értendő. A határidős kötésekben a szokásjogi búza vámmáza számára adatik és vétetik és a legkisebb mennyiség, amellyel ilyen üzlet köthető, száz mázsa. Ké-

sőbb az 1876-os áruüzleti szokások újra szabályozzák a határidős üzletet és úgy intézkednek, hogy az erről szóló kötelevek rendszerben ötszáz mázsáról állítandók ki. Ez azonban a gyakorlatban a kötések alsó határa lett és lassankint 2500 mázsára szóló kötések jöttek divatba. Ekkor már foglaló mellett kötötték az üzletet, ami mázsánként egy forintot tett. A foglaló adása rövidesen néhány nagy cég monopóliumává alakította át a határidős üzletet és innen datálódik a határidős üzlet elleni küzdelem első nyomai.

A közvélemény abban a hitben van, hogy a határidős üzlet küzdelem előharcosai a gazdák. A tőzsde történetének tanulmányozása azonban azt mutatja, hogy a határidős üzlet túlkapásai elleni küzdelem első harcosai maguk a kereskedők és a kereskedelmi szervezetek voltak. A budapesti kereskedelmi és iparkamara már 1888-ban átiratot intézett a tőzsdéhez, amelyben tanácskozási tartású szorgalmazza azzal a céllal, hogy az foglaláson a gabonahatáridős üzlet elleni támadásokkal és tisztázza egyfelől a panaszok alaposágát, másfelől ehhez képest a szükséges tennivalókat. Ez a kamarai átirat megállapítja, „hogy a játékos szenvedélye már azokban a körökben is aggálykeltő mértéket öltött, melyek a határidős üzlettel hivatászerűen foglalkoznak... s ha ez ennél tovább fennmarad, annál veszélyesebb jeleket fog ölteni”. Komolyan megfontolandó a kamara emlékirata szerint, hogy a tőzsdéjének a törvényhozás útján kellő korlátok közé szoríttassék. Még határozottabban foglalt állást a határidős üzlet ellen ugyancsak 1888-ban a temesvári kereskedelmi és iparkamara, megállapítván, hogy „a gabonában néhány év óta föltötte érzékeny módon beállott áreszökkenés egyik legfőbb okául úgy a mezőgazdasági, mint a kereskedelmi körök részéről a gabonahatáridős üzlet kizsákmányolása, illetőleg a határidősüzletet jelöltetik meg”. Ezeknek az előterjesztéseknek hatása alatt a tőzsde még abban az évben foglalkozott a kérdéssel és megállapítva, hogy „a gabonahatáridős üzlet olynemű gyakorlása, mint az legújabbban bizonyos cégek részéről mindenrangú hivatástalan egyénekekkel, úgyszólván iparszerűleg üzetik, kárhóztatandó”, miert is elhatározta, hogy „az oly ügyleteket, melyeknél annak folyama alatt bármily cím és név alatt fedezet vagy ráfizetés nyújtása köttetik ki, reális kereskedelmi ügyletnek nem tekintik, ennél fogva a tőzsdébíróság ezentúl nem fog megítélni oly követelést, mely gabonahatáridős ügyletek fedezet hiányában eszközölt lebonyolításából származik”. A bécsi tőzsdén nagy meglepetést keltett ez az elhatározás és nyomában mozgalmat indítottak annak bizonyos irányban való enyhítése érdekében. Ez a mozgalom rövidesen eredménnyel járt és a buda-

pesti tőzsdetanács 1889-ben közzétett hirdetményében bejelenti, hogy az a határozata, „melynek értelmében a tőzsdébíróság oly követelést, mely gabonahatáridős ügyletnek pótfizetés hiánya miatt eszközölt lebonyolításából származik, meg nem ítélt, nem vonatkozik oly kötésekre, melyek bejegyzett kereskedők közt jöttek létre,

A NAGY TŐZSDEANKÉT

Ezzel a döntéssel a határidős üzlet ügye korántsem jutott nyugvópontra. Változatlanul foly a küzdelem a határidős üzlet ellen, amelynek irányítását most már az agrármozgalom vezetői vették át. Ebben a küzdelemben különösen jelentékeny szerepe volt Zselénszky Róbert grófnak, aki számtalan cikket és tanulmányt tett közzé a határidős üzlet ellen, de felhasználta a gazdaggyűlések nyilvánosságát is, hogy rámutasson a fedezetlen határidős spekuláció káros következtései. Terjedelmes kötetet tesznek a határidős üzlet ellen írott dolgozatai, amelyet „Tizenkét évi küzdelem a tőzsdéken üzött fedezetlen határidős üzlet szerencsejáték ellen” cím alatt tett közzé. Ennek az akciónak anyai eredménye lett, hogy a kereskedelmi miniszter 1896-ban anketót hívott egybe a tőzsde reformja ügyében. Az értekezlet arra a kérdésre kerestett feleletet, vajjon fenntartassék-e a gabonahatáridős üzlet vagy sem? Az anketó résztvevők közül Tisza István gróf a határidős üzlet mellett foglalt állást, kifejtve, hogy az igen hasznos fegyver a gazda kezében is. Polónyi Géza és Zselénszky Róbert gróf csak a fedezetlen határidős üzlet eltiltását szorgalmazták, nehogy a bianco-eladások lenyomhassák az árakat, kijátszva a kereslet és kínálat törvényét. Károlyi Sándor gróf szintén arra fektette a súlyt, hogy csak reális, vagyis létező áru alkothassa az eladás tárgyát, tehát az üzletkötésnél igazoltassék a gabona tényleges birtoka. Rubinek Gyula ugyancsak a határidős üzlet ellen tett előterjesztést. A vita eredményét Daniél Ernő báró kereskedelmi miniszter abban foglalta össze, hogy az anketó résztvevői egyetértettek a határidős üzlet fenntartásának szükségességében, csak abban volt közöttük eltérés, hogy miképpen folytassák ezt az üzletet. Az anketó után a tőzsde vezetősége szintén összegyűjtötte a reform ügyére vonatkozó előterjesztéseket és 1897-ben ennek alapján a határidős üzletre vonatkozóan új szokványokat tett közzé.

Am az új szokványok sem tudták megnyugtanni a határidős üzlet ellenfeleit. A Magyar Gazdaszövetség 1899-ben ismét szaktanácskozási tartású tőzsdereform ügyében, amelyhez esatlakozott a Vidéki Malomiparosok Országos Egyesülete. A tőzsde az őrlési forgalom bevezetése kapcsán úgy igyekezett a támadásokat leszerelni, hogy 1900 november 1-én rendszeresítette a belföldi búza árfolyamának külön jegyzését. Nemsokára abból a célból, hogy a határidős és készáruüzletek közötti összefüggést megszüldátsa, intézkedett a határidősre eladott búza súlytöbbletének megítéltése ügyében. Ezzel a kérdéssel 1901-ben a tőzsde szakértekezlet keretében is foglalkozott, amelyen Tisza István gróf fejtegette ki a mezőgazda-

ság felfogását és ennek alapján a tanács úgy módosította az áruüzleti szokásokat, hogy a határidősre kötött magyar búza szállításánál, amennyiben az a szokászerű minőségi súlyt meghaladja, a szállító 76 kilogrammtól 79 kg.-ig bezárólag kg.-kint 5 fillérenyi ráfizetésre tarthat igényt, 50 kg. súlyegység alapulvétele mellett.

A HATÁRIDŐS ÜZLET A KIEGYEZÉSBE

Az 1907-es osztrák-magyar kiegyezés új fázist jelent a határidős üzlet történetében is. Ebben ugyanis a magyar kormány kötelezettséget vállalt, hogy törvényjavaslattal terjeszt a parlament elé a budapesti tőzsde üzleti forgalmának szabályozásáról és a szabályozás során abból a szempontból fog kiindulni, hogy az irreális jellegű, különösen a jutalékügyleteket megakadályozza, továbbá, hogy a tőzsdeügyletek kötését lajstromozási kényszer behozatala nélkül, az arra hivatottak körére korlátozza. A tőzsdetanács igyekezett, hogy a saját hatáskörében eszközölt intézkedésekkel megfelelően reformálja a határidős üzletet és feleslegessé tegye a kormányzati beavatkozást. Így az 1910. évben kimondotta, hogy a búza, rozs, zab vagy repace tekintetében a termés éve előtt, tengeri tekintetében pedig a szállítási évet megelőző június hava előtt létesült határidősüzleti kötések ezentúl nem fogja jegyeztetni, mert felfogása szerint az üzletkötési határidőnek 13 hónapra való kiterjesztése nem gazdasági szükség, viszont lehetőleg ki fogja szorítani az üzletkötéseket e teréről azokat az elemeket, amelyeknek a spekulációban való részvétele közgazdaságilag káros. Kimondotta egyúttal, hogy az olyan kötések kből származó követeléseket, amelyek az említett határozat szerint árjegyzés tárgyai nem lehetnek, a tőzsde választóbíró-sága ezentúl nem fogja megítélni.

Ezzel az intézkedéssel sem jutott azonban végleges megoldáshoz a határidős üzlet ügye, mert közvetlenül a háború előtt a tőzsde legutolsó jelentése többek között a következőket mondja: „Az utolsó években a határidősüzlet piacán felmerült s az egész piacot nyugtalanító jelenségek csak megerősítették a tanácsban azt a meggyőződést, hogy intézményileg kell biztosítani az áruhatáridősüzlet forgalom zavartalan lebonyolítását. E kérdés megoldása sok nehézséggel és surlódással jár, remélhető azonban, hogy a határidősüzlet zavartalan funkcionálását biztosító szabályokat a legitím üzlet sérelme nélkül s minden jogosult érdek lehető megkiméltésével sikerülni fog életbeléptetni”.

Ezután kitört a háború. A háborús forgalom megkötése lehetetlenné tette a tőzsdéi forgalmat és a határidős üzlet is megszűnt. Fel-támasztására csak jóval a háború után akkor került sor, amikor teljesen helyreállt a szabad-forgalom. Pontosán 1926 június 14-én lépett életbe ismét a budapesti tőzsdén a határidős üzlet, az ismert megszorításokkal, annak ellenére azonban azóta is állandóan az időszerű kérdések között szerepel revíziója, amelynek végrehajtását most a törvényjavaslat benyújtásáról szóló közlésével a földművelésügyi miniszter bejelentette.

B. I.

Első Magyar Gyapjúmosó és Finomposztógyár Rt.

B U D A P E S T

V. Kárpát-utca 9-11

Telefon: Aut. 922-21-22-23

Női és férfi divatszövetek gyára, a m. kir. honvédség, csendőrség, vámőrség, államvasutak, pénzügyőrség, posta stb. szállítója